

Kalajoki–Ylivieska–Sievi

Verkasalon tuulipuiston sähkönsiirtoreittien
arkeologinen inventointi
2022

Arttu Tokoi
Maanala Oy

MAANALA

Sisällys

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Tausta ja tutkimustehtävä.....	4
2. Menetelmät.....	4
3. Yleiset havainnot.....	5
3.1. Topografia.....	5
3.2. Vanha kartta-aineisto ja paikannimistö.....	8
4. Inventointikohteet	9
4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet	9
1. Kalajoki, Kukkarokivi	9
4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet	10
2. Ylivieska, Lehtimaa.....	10
5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista	12
6. Lähteet	12

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: useita suunniteltuja sähkönsiirtolinjojen vaihtoehtoja Alavieskan Verkasalon tuulivoima-
puiston etelä- ja lounaispuolilla, Kalajoen, Ylivieskan ja Sievin kuntien alueella

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: tarkastaa alueelta tunnetut muinaisjäännökset sekä selvittää onko alueella aiemmin
tuntemattomia arkeologisia kohteita

Kenttätöaika: 13.–14.9.2022

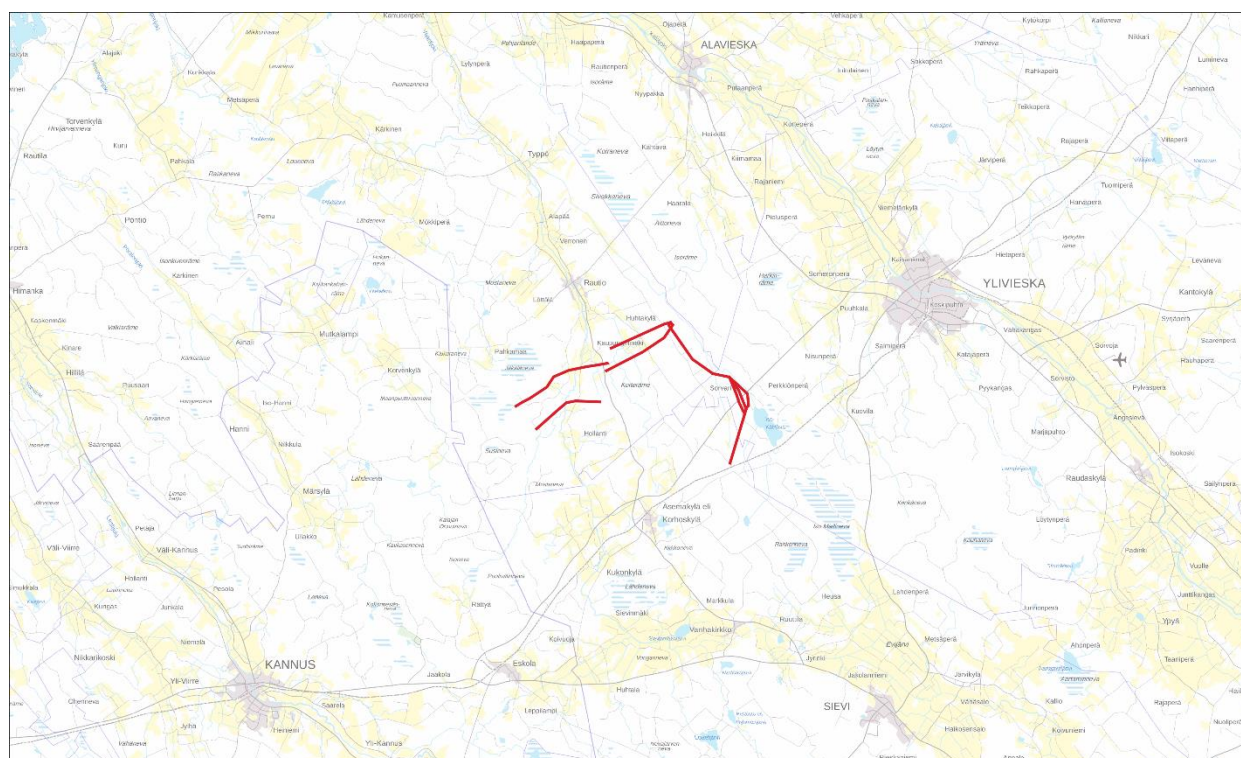
Tutkijat: FM Arttu Tokoi, Maanala Oy

Tilaaaja: Winda Energy Oy

Aiemmat arkeologiset inventoinnit: Jussila T. & Sepänmaa T. *Kalajoki – Ylivieska Kotoneva – Uus-
Nivala voimajohtolinjauksen muinaisjäännösinventointi 2013*. Ver. 2. Mikroliitti Oy; Tiainen T. &
Hiltunen J-P. *Alajärvi, Alavieska, Halsua, Kalajoki, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Perho, Sievi, To-
holampi, Veteli, Vimpeli 2021*. Inventointiraportti, Heilu Oy.

Talletetut esinelöydöt: –

Tulos: Inventoitavien linjavaihtoehtojen lähialueilta tunnettiin aiemmin yksi muinaisjäännös-
kohde, joka on mahdollinen vanha rajapaikka. Inventoinnissa löydettiin lisäksi yksi uusi muinais-
jäännös, tervahauta. Kumpikaan kohteista ei osu suunnitellulle linjalle.

*Tutkimusalueen sijainti. Suunnitellut sähkölinjat on merkitty karttaan punaisella. Pohjakartta: Maanmit-
tauslaitos.*

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä. Kansikuva: *Kallo kivellä
inventointireitin varressa.*

1. Tausta ja tutkimustehtävä

Inventointi koskee Winda Energy Oy:n Alavieskan Verkasalon tuulivoimapuistohankkeeseen liittyvää sähkönsiirtoa. Sähkölinjauvaihtoehtoja on useita ja ne sijoittuvat Kalajoen, Ylivieskan ja Sievin kuntien raja-alueille. Pääosa reiteistä on Kalajoen kaakkoisosassa entisen Raution kunnan alueella. Reittien sijainti ilmenee alla olevasta kartasta.

Sopimus inventoinnin tekemisestä solmittiin 8.9.2022 Winda Energy Oy:n ja Maanala Oy:n välillä. Maastotyöt tekivät FM Arttu Tokoi ja HuK Akseli Tolvi 13.–14.9.2022.

Inventoitavien sähkölinojen pituus oli yhteensä 27 km.

Inventoinnin tavoitteena oli tarkastaa suunniteltujen sähkönsiirtoreittien läheisyydessä olevat tunnetut kohteet ja etsiä alueelta uusia aiemmin tuntemattomia arkeologisia kohteita.

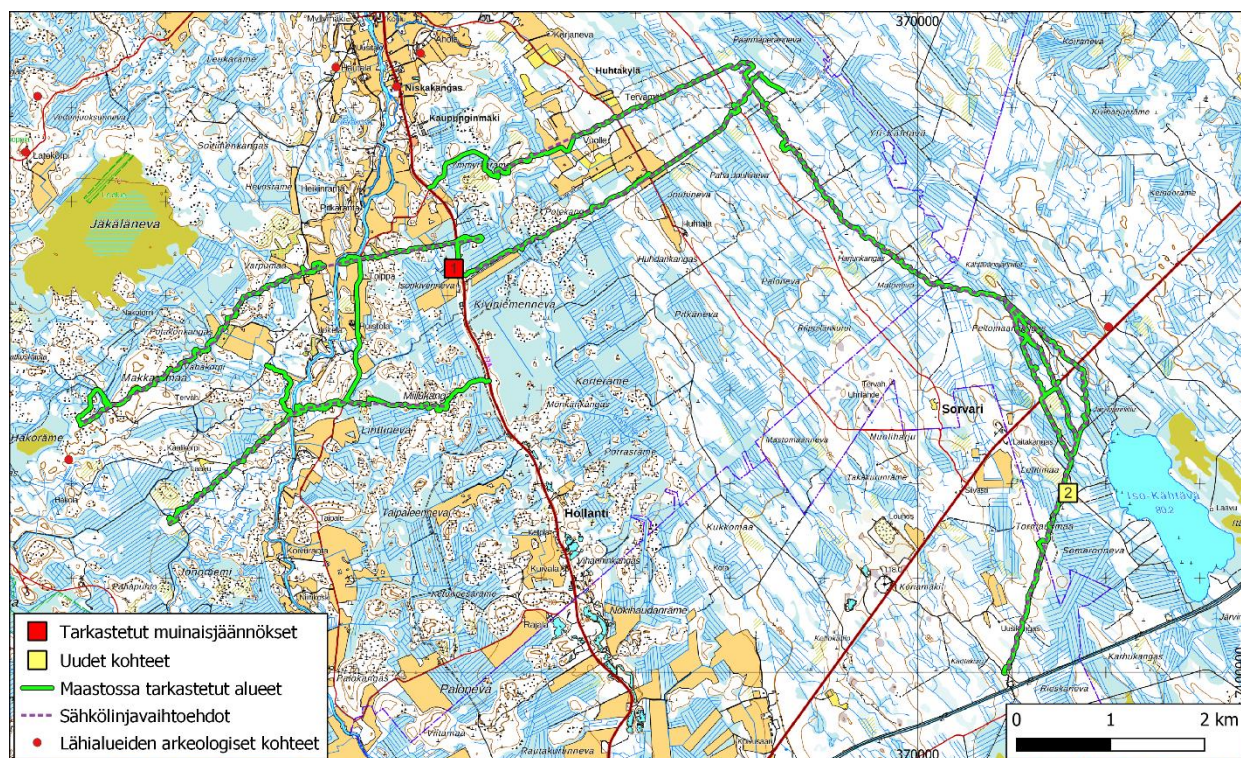
2. Menetelmät

Valmistelemina töinä tutkittiin alueelta saatavissa oleva historiallinen kartta-aineisto. Lisäksi käytiin läpi Maanmittauslaitoksen kahden metrin korkeusmalliin perustuva rinnevarjoste.

Inventoinnissa tarkastettiin kaikki suunnitellut voimajohtolinjat. Lisäksi tarkastettiin esitöissä havaittuja mahdollisia kohteita noin 100 m etäisyydellä suunnitellusta linjasta.

Maastotöissä noudatettiin vakiintuneita arkeologisen inventoinnin menetelmiä. Maastoa tarkasteltiin pintapuolisesti, ja sopiville paikoille tehtiin koekuoppia tai kairauksia. Havainnot dokumentoitiin valokuvoin, sanallisesti ja satelliittipaikantimella.

Esihistoriallisen toiminnan kannalta sopivilta vaikuttavista vesistöjen rantoja tarkastettiin hiekan muuta maastoa tarkemmin. Samoin kivikautisen asutuksen kannalta sopivaksi katsottuja muinaisrantoja. Sääolosuhteet olivat maastotöiden aikaan pääosin hyvät.

Kohteiden sijainti ja maastossa tarkastetut alueet. Kartalla myös lähialueiden arkeologiset kohteet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

3. Yleiset havainnot

3.1. Topografia

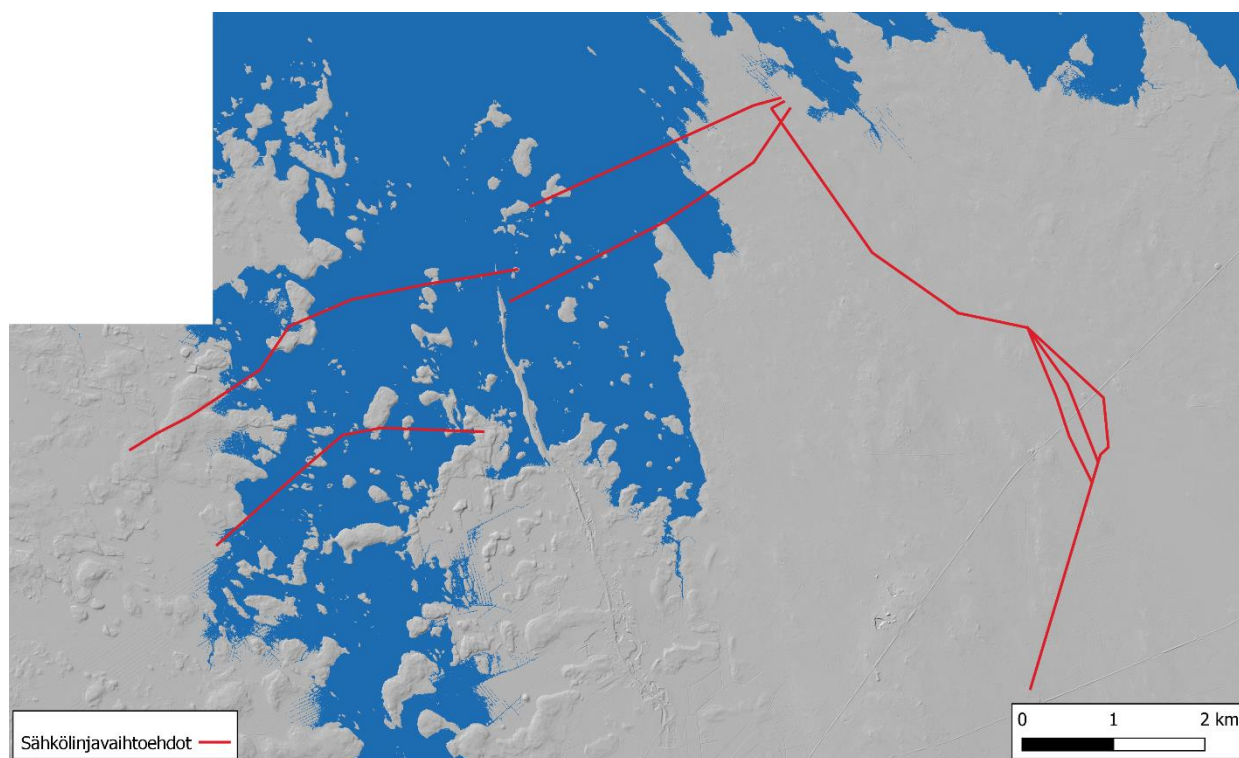
Itään lähtevien linjausten alueella maasto muodostuu lähinnä matalista kankaista ja suo-alueista. Vesistöistä merkittävimpiä ovat Iso Kähtävän järvi ja Kähtävänoja, mutta molemmat jäävät linjoista hieman sivuun.

Lounaaseen lähteviltä linjauksilta löytyy pelto-alueita Vääräjoen varresta ja Jouhinevalta. Mainittavia vesistöjä on joen lisäksi pieni Hanhipuro. Viljelyalueiden ulkopuolella maasto on hyvin rikkonaista ja sisältää varsin jyrkkäpiirteisiä louhikkoisia kankaita ja näiden välisiä suo-kaistaleita. Alla olevalta karttakuvalta havaitaan, miten nämä ovat kivikaudella muodostaneet pienten saarten ja luotojen verkoston. Asuinpaikkoina louhikkoiset saaret eivät välttämättä kuitenkaan ole olleet optimaalisia.

Kivikautta tunnetaan jonkin verran alemmaa Vääräjokilaaksosta noin 55–65 m mpy korkeus-tasoilta. Samaan aikaan inventointialueella on Vääräjokivarressa ollut pitkälti nykyisten pelto-alueiden rajaa noudatellut järvi tai meren lahti.

Jyrkkä muinainen rantatöyräs kivisen kankaan laidalla.

Merenpinnan ollessa 70 m nykyistä korkeammalla oli tutkimusalueen länsiosissa rikkonaista saaristoa. Kartta Maanmittauslaitoksen 2 m korkeusmallin pohjalta.

Tutkimusalueen itäosissa maasto oli alavaa.

Maasto alueen länsiosissa oli kivistä.

Länsiosissa kankaat olivat usein jyrkkäpiirteisiä.

Kankailla oli erikokoisia rakkoja.

3.2. Vanha kartta-aineisto ja paikannimistö

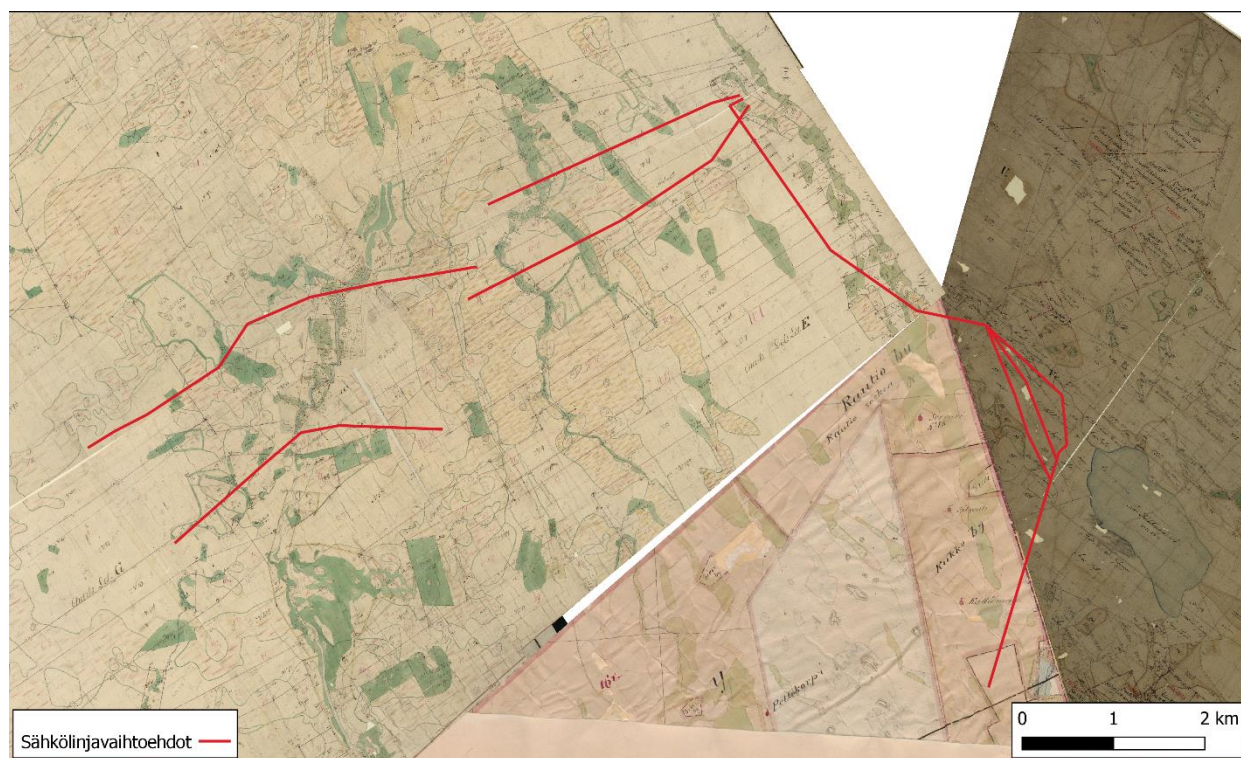
Raution kylän alueita kuvaavat jakokartat vuosilta 1765 ja 1778–1824 kattavat inventointi-alueen länsipuolen (Anonyymi 1765; Petrelius 1824). Itäosista käytettiin Ylivieskan takamaiden jakokarttoja vuodelta 1838 (Garvolii 1838). Lisäksi hyödynnettiin vuoden 1843 pitäjänkarttoja (1843a–e).

Suunnitellut sähkölinjojen reitit ovat kartoissa kylien takamailla, eikä alueille ole merkitty mainittavaa maankäyttöä joitain suoniittyjä lukuun ottamatta. Tutkimusalueen itäosiin

merkityt talot ovat yli puolen kilometrin päässä linjasta.

Linjoille ei osu myöskään vanhoja kylänrajojen kulmia. Lähin vanha Sievin, Ylivieskan, Alavieskan ja Raution rajapyykki jää 250 m linjasta sivuun.

Paikannimistöstä *Miilukankaaseen* on liitetty perimätieto tervanpoltosta (NA, Esko Korhonen 1971). Näiden havaitseminen rinnevarjosteesta on haastavaa, sillä kangas on Louhikkoinen. Maastotarkastuksessa linjalta ei kuitenkaan löydetty tervahautoja. Sama koskee *Ter-vämäkeä* (NA, Terttu Juola 1980).

Sähkönsiirron reittivaihtoehdot asemoituja vanhoista kartoista tehdyn koosteen päälle. Käytetyt kartat Kalajoen osalta vuosilta 1765 ja 1824, Ylivieskasta 1838 ja Sievistä pitäjänkartta 1843d.

4. Inventointikohteet

4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet

1. Kalajoki, Kukkarokivi

Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000019013

Tyyppi: kultti ja tarinapaikat/tarinapaikat

Ajoitus: historiallinen

N 7104285 E 365067

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Jussila T. & Sepänmaa T. *Kalajoki – Ylivieska Kotoneva - Uus-Nivala voimajohtolinjauksen muinaisjäännösinventointi 2013*. Ver. 2. Mikrolitti Oy; Tiainen T. & Hiltunen J-P. *Alajärvi, Alavieska, Halsua, Kalajoki, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Perho, Sievi, Toholampi, Veteli, Vimpeli 2021*. Heilu Oy; Hiltunen J-P. Tarkastus 2022.

Kukkarokivi sijaitsee kapealla pohjoinen–eteläsuuntaisella harjulla Isokivennevan pohjoispuolella Sievintien länsipuolella. Harjua myöten kulkenut tie on merkitty jo vuoden 1824 kartalle (Petrelius 1824).

Kyseessä on suuri siirtolohkare, jota on arveltu Pähkinäsaaren rauhan rajaa merkitseväksi Hanhikiveksi (Juhola 2011). Hanhipuro on kivistä 700 m itään.

Kivestä ei havaittu pintapuolisen tarkastuksen yhteydessä hakkauksia. Tosin ainakin kiven etelä- ja itäpuolilta on lohkottu suuria kappaleita, eikä alkuperäinen pinta ole enää kokonaan nähtävissä. Lohkareet makaavat maassa kiven vierellä.

Kohteen sijainti on aiemmin merkitty virheellisesti muinaisjäännösrekisteriin, mutta sittemmin korjattu.

Kukkarokiven sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kukkarokivi on edelleen huomattava maamerkki. Kivistä louhittuja lohkkareita kuvassa vasemmalla kyljellä ja kiven takana.

4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet

2. Ylivieska, Lehtimaa

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännoksenä

Tyyppi: työ ja valmistuspaikat/tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

N 7101903 E 371601

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: –

Tervahauta sijaitsee Ison Kähtävän länsipuolella Lehtimaa-nimisellä kankaalla. Alue on vastikään hakattu.

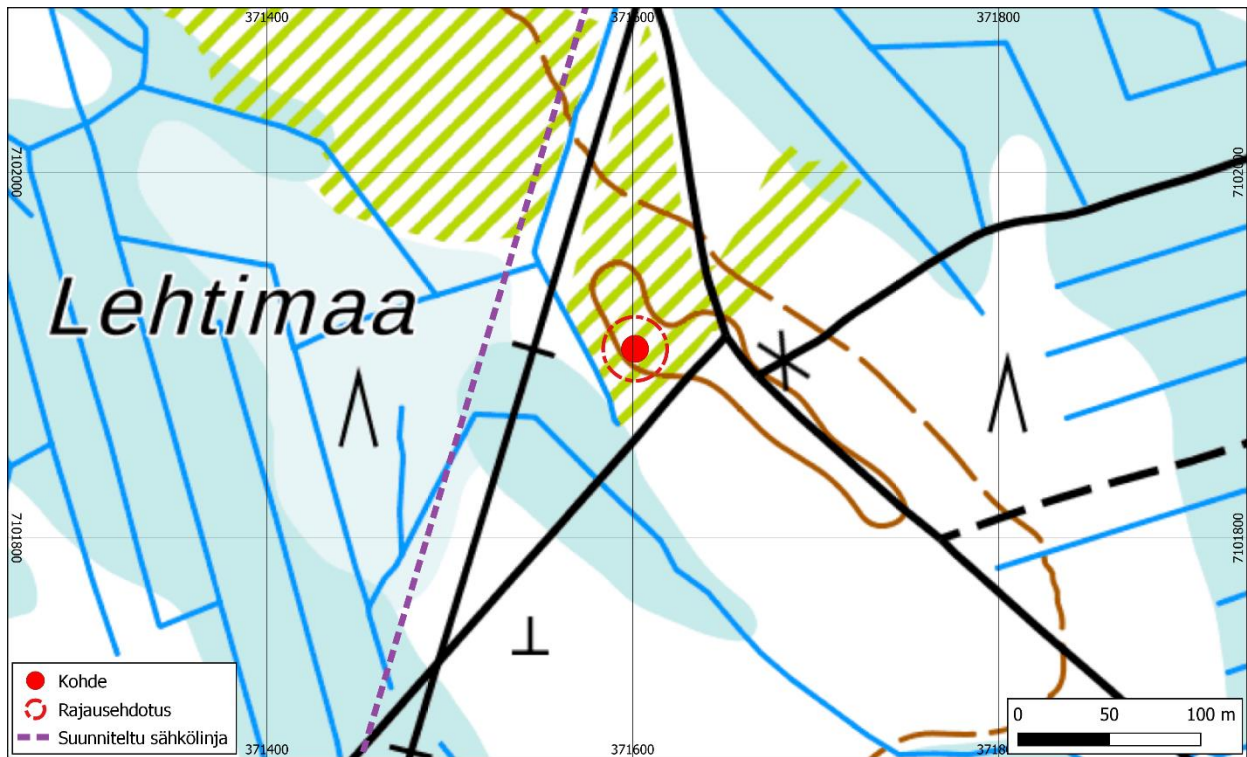
Tervahauta on halkaisijaltaan 19–26 m mitaustavasta riippuen. Vallit ovat 5–7 m leveät

ja huomattavan korkeat. Vaikutti siltä, että tervahauta olisi kaivettu luontaiseen kumpareeseen pienen selkeäpiirteisen harjanteen luoteispäähän.

Halssi osoittaa lounaaseen tai länsilounaaseen. Halssissa ei ollut havaittavissa erityisiä rakenteita.

Tervahaudan pohjalle tehdystä koekuopasta havaittiin noin 30 cm paksu nokisen hiekan kerros ja sen alta harmaa pohjamaahiekka. Vallien ulkopuolelta havaittiin ainakin yksi pieni kuoppa, joka liittyy kohteen käyttöön. Tiheä kasvillisuus vaikeutti tässä tarkempien havaintojen tekoa. Lähialue tarkastettiin muiden kohteiden varalta, mutta tällaisia ei löydetty.

Kohde jää sivuun suunnitellusta linjasta vanhan sähkölinjan taakse. Paikka tarkastettiin liidarhavainnon perusteella.

Tervahaudan sijainti Lehtimaalla. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Lehtimaan tervahauta erottuu ympäristöstään korkeana kumpareena maitohorsmakasvuston keskellä.

5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Inventoinnissa tarkastettiin maastossa kaikki sähkölinjavaihtoehdot ja näiden ympäristöstä pyrittiin lisäksi tarkastamaan esitutkimuksissa havaittuja potentiaalisia kohteita noin 100 m etäisyydellä linjasta.

Aiemmin alueelta tunnettiin mahdollinen Pähkinäsaaren rauhan rajakivi. Tämän lisäksi alueelta löydettiin yksi uusi tervahautakohde. Molemmat jäävät sivuun suunnitelluista linjoista.

Oulussa 1.11.2022

Arttu Tokoi

Arkeologi, FM

Maanala Oy

6. Lähteet

NA – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Niemiarkisto.

Raportit

Jussila, T. & Sepänmaa, T. 2013. *Kalajoki – Ylivieska Kotoneva – Uus-Nivala voimajohtolinjauksen muinaisjäännösinventointi 2013*. Ver. 2. Mikroliitti Oy.

Tiainen, T. & Hiltunen, J.-P. 2021. *Alajärvi, Alavieska, Halsua, Kalajoki, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Perho, Sievi, Toholampi, Veteli, Vimpele*. Inventointiraportti, Heilu Oy.

Kartat

Anonyymi 1765. *Concept Geometrisk Charta öfwer Första Delen af Rautio Byens Ägor, belägne uti Kalajoki Sökn Uleåborgs Södra Fogderie och Österbottns Höfdingedöme*. Kalajoki 1³B-XI ja Kalajoki 1⁴-XI. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Garvolii, Jakob Johan 1838. *Karta öfwer loppsjorden inom Ylivieska och Wälikylä Samfällighet af Kalajoki Socken, Salo Härad och Uleåborgs län*. Ylivieska 9³B-I ja 9³C-I. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Petrelus, Axel 1824. *Rautio Byens Skog belägen i Kalajoki Socken, Salo Härad och Uleåborgs Län*. Kalajoki 1⁵B, 1⁵C, 1⁶C ja 1⁶D. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Pitäjänpitää 1843a. *Kalajoki 2431 01*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1843b. *Kalajoki 2431 04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1843c. *Alavieska 2431 04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1843d. *Sievi 2431 04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1843e. *Ylivieska 2431 07+04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Kirjallisuus

Juhola, S. 2011. Pähkinäsaaren rauhan raja arkeologian ja raja-alueelle jääneen paikannimistön valossa. *Rauhaton Raja. Ennen ja nyt 1/2011*.